

Torra heddar

Torra heddar (alla typer)

European dry heaths

EU-kod: 4030

Länk: Gemensam text (namn och koder)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#2

Beskrivning av naturtypen

Länk: Gemensam text (beskrivning av naturtypen)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#2

Utdrag ur EU:s tolkningsmanual

Mesophile or xerophile heaths on siliceous, podsolic soils in moist Atlantic and sub-Atlantic climates of plains and low mountains of Western, Central and Northern Europe.

Sub-type

31.22 - Sub-Atlantic Calluna-Genista heaths. Calluno-Genistion pilosae p. Low Calluna heaths often rich in Genista, mostly of the Germano-Baltic lowlands. Similar formations occurring in British upland areas, montane zones of high mountains of the western Mediterranean basin and high rainfall Adriatic influenced areas are most conveniently listed here.

Svensk tolkning av definitionen

Torra-friska, hävdpräglade hedar på silikatrika podsoljordar (ej sandfält) nedanför trädgränsen. Naturtypen har utvecklats genom lång beteskontinuitet, ofta i kombination med återkommande bränningar, men kan vara stadd i igenväxning. Kron-täckning av träd och buskar, som inte är av igenväxningskaraktär, är 0-30 %. Hävdgynnade arter ska finnas.

Kommentarer

Torra hedar är vanligast på kalkfattiga, urlakade marker i sydvästra Sverige där detta är den naturtyp som oftast förekommer i torrare betesmarker. I östra Sverige, där nederbörden och därmed urlakningen är mindre, är naturtypen ovanligare och ersätts ofta av örtrikare silikatgräsmarker (6270). Torra hedar är vanligtvis artfattiga och domineras av smalbladiga gräs och ris, till exempel fårsvingel, rödven och ljun. En del blommande örter som till exempel slåttergubbe, gråfibbla, stenmåra och liten blåklocka förekommer också ganska ofta. En speciell och starkt hotad typ av torra hedar är ljunghedar som finns på magra marker i västra Götaland. Denna naturtyp hyser flera hotade arter, till exempel några ginstarter och lumrar och en del insekter. Ljunghedarna är beroende av regelbunden bränning för att behålla sina naturvärden. Vid ogynnsam skötsel expanderar ljungen på bekostnad av andra arter, vilket leder till en utarmad, artfattig flora.

Svenska undertyper

1. Ljunghedar
2. Gräshedar

Mark som på grund av igenväxning, felaktig skötsel eller annan påverkan i stort sett saknar karakteristiska arter och inte går att restaurera inom en rimlig tid bör i normalfallet inte räknas som naturtyp. Detta gäller även mark som är så starkt gödningspåverkad att kvävegynnade växter helt dominerar fältskiktet.

Gränsdragning mot andra naturtyper

- På mark med en krontäckning på >5 % av gamla och/eller hävdformade enar överväg enbuskmarker (5130). Enbuskmarker pekas ut i de fall särskilt stora naturvärden är knutna till enarna.
- I torra hedar domineras vanligen bottenskiktet av väggmossa medan hakmossa vanligen dominerar i stagg-gräsmarker (6230) och silikatgräsmarker (6270). I sydvästra Sverige dominerar dock hakmossa i alla marker på grund av gödningseffekter från kvävenedfall.
- Torra hedar pekas ej ut i sanddynområden eller på sandfält i inlandet som kan klassificeras som rissandhed (2320) eller grässandhed (2330).
- På fuktig-blöt mark se fukthedar (4010) eller fuktängar (6410 b)
- Torra hedar skiljs från kalkgräsmarker (6210) och silikatgräsmarker (6270) genom en dominans av hedartad vegetation med ris och smalbladiga gräs/halvgräs.
- Stagg-gräsmarker (6230) skiljs från torra hedar genom att hysa en örtrik flora utan dominans av risvegetation (max 40 %) tillsammans med påtaglig förekomst av stagg. Observera att torra-friska, mycket artfattiga betesmarker där staggen helt dominerar dock räknas som torra hedar eftersom de inte uppfyller kriteriet för hög artrikedom.
- Vid krontäckning av träd och buskar (som inte är av igenväxningskaraktär) på över 30 % se trädklädd betesmark (9070) eller skogshabitat. Om naturtypen inte är i gynnsamt tillstånd och på restaureringsmark kan täckningsgraden av träd och buskar vara högre än 30 %. I dessa fall utgörs dock en del av träd- och buskskiktet av igenväxningsvegetation som bör röjas undan. Om starka naturvårdsmässiga skäl finns kan naturtypen undantagsvis även vid gynnsamt tillstånd tillåtas ha en högre täckningsgrad av träd och buskar än 30 %.

Viktiga strukturer och funktioner

- Kalkfattig, urlakad podsoljord.
- Tydligt hävdpräglad markvegetation.
- En för naturtypen naturlig artsammansättning.
- Öppen miljö som i normalfallet inte har mer än 30 % täckningsgrad av träd och buskar.
- Naturlig näringsstatus (ej gödningspåverkat annat än från betande djur).

Typiska och karakteristiska arter

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	K-art	T-art	Grupp*	Region
Kärlväxter					
<i>Aira praecox</i>	vårtåtel		T-art	1, 2	B, K
<i>Ajuga pyramidalis</i>	blåsuga		T-art	1, 2	B
<i>Antennaria dioica</i>	kattfot		T-art	1, 2	B, K
<i>Arnica montana</i>	slättergubbe		T-art	2	B, K
<i>Botrychium multifidum</i>	höstlåsbräken		T-art	2	B
<i>Calluna vulgaris</i>	ljung	K-art			
<i>Carex caryophylla</i>	vårstarr		T-art	1, 2	B, K
<i>Carex panicea</i>	hirsstarr		T-art	1, 2	B, K
<i>Carex pilulifera</i>	pillerstarr	K-art	T-art	2	B
<i>Danthonia decumbens</i>	knägräs	K-art	T-art	1, 2	B, K
<i>Empetrum nigrum</i>	kråkbär	K-art			
<i>Euphrasia micrantha</i>	ljungögontröst		T-art	1	B, K
<i>Euphrasia stricta</i> var. <i>stricta</i>	vanlig ögontröst		T-art	1, 2	B, K
<i>Galium saxatile</i>	stenmåra	K-art	T-art	1, 2	B, K
<i>Genista pilosa</i>	hårginst	K-art	T-art	1	B, K
<i>Juncus squarrosus</i>	borsttåg		T-art	1, 2	B, K
<i>Luzula campestris</i>	knippfryle	K-art	T-art	1, 2	B, K
<i>Nardus stricta</i>	stagg	K-art	T-art	1, 2	B, K
<i>Pilosella officinarum</i>	gråfibbla	K-art			
<i>Pulsatilla vulgaris</i>	backsippa		T-art	1, 2	B, K
<i>Succisa pratensis</i>	ängsvädd		T-art	1, 2	B, K
<i>Taraxacum</i> sect. <i>Erythrosperma</i>	sandmaskrosor		T-art	1, 2	B, K
<i>Vaccinium myrtillus</i>	blåbär	K-art			
<i>Vaccinium vitis-idaea</i>	lingon	K-art			
Mossor					
<i>Pleurozium schreberi</i>	väggmossa	K-art			

* Grupp

1. Ljunghedar

2. Gräshedar

Klassificering enligt andra klassificeringssystem

Klassificeringssystem	Naturtypens motsvarighet
VIN:	5.1.1.1 Rhacomitrium lanuginosum-kråkbärhed-typ
	5.1.1.3 Sandrished-typ
	5.1.1.5 Ljunghed-typ
	5.1.1.6 Blåbär-ljunghed-typ
	5.1.1.7 Örtrik ljunghed-typ

	5.1.3.1 Krustätelhed-typ
	5.1.3.2 Rödvenhed-typ
EUNIS:	F4.2 Dry heaths

Utbredning och förekomst

Länk: Gemensam text (utbredning och förekomst)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf

#5

Rapporterad nationell bevarandestatus år 2007

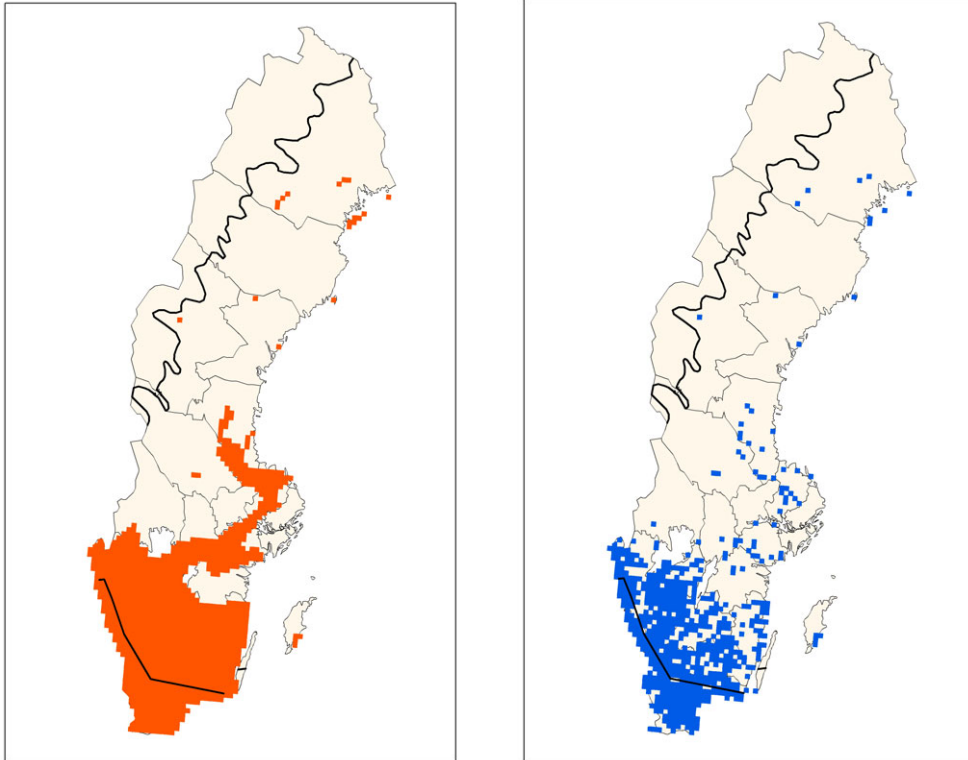
Rapporterat 2007	Reg. A	Reg. B	Reg. K	Totalt
Natura 2000-områden				
Utpekade för naturtypen (st)		57	88	144
Utbredning				
Aktuellt värde (km ²)		94 500	23 500	118 000
Referensvärde (km ²)		96 500	23 500	120 000
Bedömning aktuell status		Otillräcklig	Gynnsam	
Bedömning trend		Stabil	Stabil	
Förekomstareal				
Aktuellt värde (km ²)		51	93	144
Referensvärde (km ²)		200	200	400
Bedömning aktuell status		Dålig	Dålig	
Bedömning trend		Förbättring	Förbättring	
Kvalitet				
Bedömning aktuell status		Dålig	Dålig	
Bedömning trend		Försämring	Försämring	
Framtidsutsikt				
Bedömning aktuell status		Dålig	Dålig	
Bedömning trend		Försämring	Försämring	
Samlad bedömning				
Bedömning aktuell status		Dålig	Dålig	
Bedömning trend		Försämring	Försämring	

Kommentarer till rapporterade uppgifter

Utbredningsområdet bedöms som otillräckligt i boreal region eftersom det finns luckor i utbredningen i vissa län. Naturtypen har minskat kraftigt och fragmenterats under 1900-talet, det gäller ljunghedarna i synnerhet.

Andra skäl till att naturtypen inte bedöms ha gynnsam bevarandestatus är upphörd eller bristande hävd, igenväxning, gödsling, kvävedefall, för små och fragmenterade arealer, bristande landskapsmosaik orsakat av rationellt jord- och skogsbruk och en negativ utveckling för många arter som är knutna till naturtypen. Tillståndet

bedöms vara sämst för ljunghedarna. Nämnade problem och nedläggningar av jordbruk förväntas bestå framöver.

Figur 1. Svenskt utbredningsområde (till vänster) och förekomstareal (till höger).

Förutsättningar för bevarande

Länk: Gemensam text (förutsättningar för bevarande)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#8

Många insektsarter och fåglar är beroende av andra miljöer utanför naturtypen för häckning, skydd, födosök eller delar av sin livscykel. Det kan till exempel röra sig om andra gräsmarkstyper, buskmarker trädrika marker eller blomrika kantzoner.

Gynnsamt tillstånd/bevarandestatus förutsätter att de typiska arterna inte minskar påtagligt i området respektive på biogeografisk nivå eftersom typiska arter indikerar att naturtypen upprätthåller viss kvalitet och viktiga ekologiska funktioner.

Förvaltning/skötsel

Objektets hävdhistoria bör vara vägledande för den fortsatta skötseln. Skötseln bör utformas enligt objektets speciella natur- och kulturvärden för fält-, busk- och trädskikt. Heddar med lång hävdkontinuitet och hävdgynnade naturvärden är beroende av fortsatt bete, röjning av igenväxningsvegetation samt ofta bränning för att naturtypen ska kunna bibehålla gynnsamt tillstånd/gynnsam bevarandestatus. På ljungheddar är regelbunden bränning nödvändig för att bibehålla naturvärdena. Hävdtrycket kan variera inom ett brett intervall så länge skadlig förnaansamling undviks och starkt slitna partier inte dominerar. Viss variation i markvegetationens höjd över tiden och mellan olika delar av objektet är en förutsättning för många arters överlevnad.

Det finns flera exempel på torra heddar som under senare delen av 1900-talet främst hävdats/hållits öppna genom militär verksamhet – något som ofta varit förenligt med bevarande av höga naturvärden.

I naturtypen får inte förekomma gödsling (förutom från djur som betar i objektet), stödutfodring, kalkning, dikning eller insådd av för naturtypen främmande arter.

Hotbild

- Utebliven röjning av igenväxningsvegetation och minskat eller upphört bete leder på sikt till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade floran och faunan.
- Alltför kraftig röjning av buskar och träd så att organismer som är beroende av dessa strukturer missgynnas.
- Överbete. Alltför intensivt betestryck påverkar naturtypen negativt.
- Skötsel som avlägsnar småbiotoper, kantzoner och mosaikmiljöer och skapar skarpa gränser mellan olika markslag påverkar naturtypen negativt.
- Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt.
- Tillskottsutfodring av betesdjuren ger indirekt näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran.
- Användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin är negativ för den dynglevande insektsfaunan.
- Markexploatering och annan markanvändningsförändring i objektet eller i angränsande områden, exempelvis skogsplantering, dikning och täktverksamhet.
- Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.

Bevarandeåtgärder

- Gångse åtgärder för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus så att ingen försämringar för naturtypen sker, (dvs att dess intressen respekteras i fy-

sisk planering, tillståndsprovning, generell naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden, artskydd och uppföljning samt övervakning).

- Landsbygdsprogrammets (2007-2013) miljöersättningar innebär att jordbrukare kan få ersättning för skötsel av slätterängar och betesmarker. Jordbrukare som uppfyller vissa generella skötselvillkor kan få ersättning för allmänna värden. Länsstyrelsen beslutar om vilka marker som därutöver kan få ersättning för skötsel av särskilda värden och fastställer skötselvillkoren i en åtagandeplan. Stöd för kompletterande åtgärder kan lämnas när natur- och kulturmiljövärdena kräver skötsel som lövtäkt, lieslätter eller efterbete. Dessutom finns ett projektstöd för restaurering av slätterängar och betesmarker. Ersättning för vissa insatser kan också erhållas från Utvald miljö inom landsbygdsprogrammet.
- Information och rådgivning bedrivs bland annat inom landsbygdsprogrammets åtgärder för kompetensutveckling av lantbrukare inom miljöområdet. Länsstyrelserna ansvarar för den regionala verksamheten som omfattar kostnadsfri enskild rådgivning, kurser och fältvandringar.
- Genomförandet av Åtgärdsprogram för Sydvästsvenska ljunghedar, Finnögontröst, Spindelörtskinnbagge.

Regelverk

Länk: Gemensam text (regelverk)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#11

- Naturtypen ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 1.
- Regelverk som är särskilt viktiga för naturtypen är de som är knutna till naturliga fodermarker och jordbrukets miljöersättningar.

Bevarandemål, målindikatorer och uppföljning

Länk: Gemensam text (bevarandemål och uppföljning)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/vagledning/naturtyper/naturtypergemensam.pdf#19

På Naturvårdsverkets hemsida om uppföljning i skyddade områden, finns en rapport (6379:2010) om uppföljnings i skyddade områden. Den beskriver arbetet med formulering av mål och användande av målindikatorer för att följa upp målen. Rapporten beskriver det generella arbetet, och uppföljningen i detalj beskrivs i manualer för uppföljning av olika naturtyper. Det finns även manualer för uppföljning av olika naturtypsgrupper. Där finns information om arbetsmetoder, och exempel på olika målindikatorer.

Det finns bland annat manualer för Betesmarker och slåtterängar, för Flygbilds-
tolkning och för olika artgrupper.

Litteratur och kontaktuppgifter

Länk: Gemensam text (litteratur och kontaktuppgifter)

http://www.naturvardsverket.se/upload/04_arbete_med_naturvard/natur/naturgemensam.pdf#o

Naturtyps- och ekosystemvis litteratur

Ekstam, U. & Forshed, N. (1992): Om hävden upphör. Kärlväxter som indikatorar-
ter i ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket förlag, Stockholm.

Ekstam, U. & Forshed, N. (1996): Äldre fodermarker. Betydelsen av hävdregimer-
na i det förgångna, Målstyrning, Mätning och uppföljning. Naturvårdsverket förlag,
Stockholm.

Götmark, F., Gunnarsson, B. & Andrén, C. (1998): Biologisk mångfald i kultur-
landskapet - Kunskapsöversikt om effekter av skötsel av biotoper, främst ängs- och
hagmarker. Naturvårdsverket. Rapport 4835.

Jordbruksverket. (1998): Skötselhandbok för gårdens natur- och kulturvärden.

Jordbruksverket (1994-2003): Faktaserie om biologisk mångfald och kulturmiljö-
värden i odlingslandskapet.

Riksantikvarieämbetet. (1994): Skötsel av kulturvärden i odlingslandskapet. Fakta-
bladserie.

Riksantikvarieämbetet. (1996): Odlingslandskapet - en lång markanvändnings
historia.

Kontaktuppgifter

Anders Jacobson,
anders.jacobson@artdata.slu.se
018-67 24 79

ArtDatabanken
Bäcklösavägen 10
Box 7007
750 07 Uppsala